

УДК 37.016:82.09

DOI <https://doi.org/10.37915/pa.vi56.556>

Шуляр В. І.,
orcid.org/0000-0001-8643-0105

ТЕХНОЛОГІЯ ПРОБЛЕМНОГО НАВЧАННЯ В СИСТЕМІ КОМПЕТЕНТІСНОЇ ЛІТЕРАТУРНОЇ ОСВІТИ

У статті висвітлено авторський погляд щодо проблемного навчання літератури. Технологію проблемного навчання літератури вибудовано на компетентнісній основі. Надано низку понять, що відповідають технології проблемного навчання. Їх набір складає таку систему: «проблемне навчання в системі літературної освіти школярів», «проблемна ситуація під час літературного заняття», «літературна проблема», «типи літературних проблем», «види літературних проблем», «проблемні літературні ситуації: види, шляхи, етапи конструювання». Виокремлено базове поняття «проблемна ситуація». Укладено понятійний апарат. Розкрито сутність проблемного навчання в системі літературної освіти школярів. Визначено особливості проблемної ситуації під час літературного заняття.

Уперше запропоновано типологічну класифікацію літературних проблем. Вона містить три типи: основну, додаткову й допоміжну літературні проблеми. Проблемні літературні ситуації поділено на види. До них увійшли: ситуація-проблема, ситуація-ускладнення, ситуація-діалог. Визначено етапи створення проблемних літературних ситуацій. Їх три: 1) формулювання проблеми; 2) вирішення проблеми; 3) аналіз напрацьованого. Подано проблемні компетентнісні вправи до інтегрованого курсу «Література (українська та зарубіжна)». Розроблено як приклад фрагмент інтегрованого літературного заняття за технологією проблемного навчання. Закцентовано на тому, як формулювати тему літературного заняття. Таке формулювання має відповідати проблемності й компетентнісній стратегії навчання. Розставлено акценти на ціннісному компонентів літературного заняття. Запропоновано набір складників до літературної компетентності учнів-читачів.

Означена проблема є перспективною. Наступними можуть стати проблемні літературні ситуації для учнів-читачів 8 класу. Об'єктом розроблення будуть літературні теми з предметів «Українська література», «Зарубіжна література».

Ключові слова: проблема, проблемні ситуації, проблемне навчання, типи літературних проблем, види літературних проблем.

Постановка проблеми. Глобалізаційні процеси у світі, розрізненість стратегій розвитку освіти, відсутність визнаної / ухваленої націєорієнтованої парадигми, незавершені децентралізаційні процеси, постковідні наслідки та виклики від нинішньої російсько-української війни вимагають узагальненого систематизованого підходу до розвитку освіти в Україні й регіонах.

Базова норма нинішньої моделі Нової української школи – дитиноцентризм: формування націєорієнтованої особистості, Людини культури, яка здатна жити й діяти у складних життєвих і майбутніх професійних ситуаціях, а також здатність набувати навичок вирішувати проблеми / суперечності, вибудовувати комунікацію після одержаних психологічних / фізичних / моральних травм, комунікувати з однолітками після довготривалого перебування у віддаленому освітньому просторі (і не тільки). Зазначене вище впливає на становлення особистості школярів. Одним із важливих складників є формування компетентностей у діяльнісному навчанні. Це надважливі напрямки в системі літературної освіти. Саме засобами художніх творів маємо демонструвати учням-читачам умовно змодельовані поведінкові моделі та способи їх проживання / розв'язання / побудови.

Актуальність розвідки викликана потребою вивчення літератур (української, зарубіжної, інтегрованих курсів), що спрямовані будуть на розвиток особистості – націєорієнтованої, інтелігентної, компетентної. Така Я-особистість матиме стійкі переконання, здатна толерантно розв'язувати проблеми / суперечності, демонструвати акме-рівень літературної компетентності.

Аналіз досліджень. Аналіз літератури щодо проблемного навчання дозволив виокремити групу вчених і практиків, які зробили помітний внесок у вирішення цієї проблеми. Серед них – Анатолій Алексюк [1], Анатолій Фурман [18], Ірина Кучеренко [6], Вінцент Оконь [10], Олександр Сидоренко [13], Наталія Бурлаченко [4]. У методиці літератури цю проблему розв'язували вчені Ганна Токмань [16], Юрій Бондаренко [3], Галина Островська [11], Ольга Ніколенко [9], Лариса Удовиченко [17], Фелікс Штейнбук [20]. Серед практиків назвемо праці таких колег, як Анна-Марія Богосвятська [2], Людмила Кричун [5], Людмила Чхайло [19], Анжеліка Стегалюк [15], Інна Левицька [7], Віта Павленко [12].

Заслуговує на увагу підхід до класифікації найпоширеніших способів створення проблемних ситуацій Ганни Богомазової (1989 р.):

1. Ситуація несподіваності створюється під час ознайомлення здобувачів освіти з явищами, фактами або ідеями, що викликають подив, захоплюють своєю незвичністю, здаються парадоксальними.

2. Ситуація конфлікту виникає за наявності суперечностей між новими фактами, висновками, досвідом та усталеними науковими теоріями, уявленнями.

3. Ситуація припущення або передбачення постає, коли існування будь-якого закону, явища, теорії розходиться з отриманими раніше знаннями, характеризується суперечливістю фактів або потребою довести справедливість будь-якого припущення, здійснити розумовий пошук.

4. Ситуація спростування або заперечення створюється в тому разі, коли пропонується довести хибність, неспроможність певної ідеї, припущення, висновку, проекту чи спростувати антинауковий підхід.

5. Ситуація невідповідності виникає, коли життєвий досвід, уявлення, світогляд суб'єктів освіти суперечать науковим даним.

6. Ситуація невизначеності утворюється тоді, коли проблемне завдання містить недостатню кількість даних для своєчасного розв'язання; у такому разі результат розв'язку залежить від кмітливості, мобільності здобувачів освіти, які мають самостійно віднайти дані, яких не вистачає.

7. Ситуація вибору пропонується суб'єктам освіти у випадках, коли потрібно обрати правильну відповідь із кількох можливих і відомих їм та обґрунтувати свій вибір [13].

Об'єднувальним для всіх є твердження, що проблемне навчання – це створення послідовності проблемних ситуацій і керування діяльністю учнів-читачів із метою самостійного вирішення навчальних проблем.

Метою статті є виявлення найперспективніших методик і технологій, що допоможуть зреалізувати проблемне навчання в умовах компетентнісної освіти.

Виходячи з мети, виокремлюємо такі завдання: 1) вивчити продуктивні технології проблемного навчання; 2) описати особливості проблемного навчання в умовах компетентнісної літературної освіти; 3) розробити типологічну класифікацію проблемних ситуацій і компетентнісних літературних вправ; 4) запропонувати приклади застосування технологій проблемного навчання через технологічний тренінг для вчителів літератури.

Виклад основного матеріалу. Проблемне навчання в системі літературної освіти за компетентнісною стратегією забезпечує можливість творчої участі учнів-читачів у процесі засвоєння літературних знань. Така технологія передбачає формування пізнавальних інтересів, творчого мислення та мотивації учнів-читачів до розв'язання проблеми / суперечності. Основою для цього є конструювання / моделювання проблемних

літературних ситуацій в умовах компетентнісного навчання. Це може відбуватися самостійно, під час взаємодії в парі, групі учнів-читачів, під керівництвом учителя літератури.

Базовим поняттям проблемного навчання є «проблемна ситуація». Вона виникає, коли є потреба щось пояснити / з'ясувати / вирішити / розв'язати. Така ситуація потребує значних інтелектуальних сил, бути поінформованим або/і здатним віднайти необхідну інформацію для розв'язання суперечності / проблеми. Проблемна ситуація спонукає учнів-читачів до пошуку нового способу пояснення або дії. Вона змушує до активної мисленнєвої діяльності, відбору аргументів і фактів для вирішення проблеми. Технологія проблемного навчання органічно взаємодіє з компетентнісною. Проблемні компетентнісні літературні вправи будуть інструментом для вирішення проблемних ситуацій у процесі вивчення / тлумачення художнього твору.

Послугуватимемося таким визначенням: «**Проблемна ситуація** – це співвідношення обставин та умов, у яких розгортається діяльність людини або групи, що містить суперечності і не має однозначного вирішення. Пошук призводить до вирішення суперечності та продуктивного розвитку того, хто здійснював пошукову діяльність» [14, с. 70].

Аналіз напрацьованого колегами дозволяє зробити попередній висновок: проблемне навчання необхідне, оскільки формує гармонійно розвинену творчу особистість, здатну логічно мислити, знаходити рішення в різних проблемних ситуаціях, систематизувати інформацію й накопичувати знання, демонструвати високий рівень самоаналізу, саморозвитку й самокорегування. Такі учні-читачі зможуть адекватно реагувати на життєві виклики й демонструвати свою громадянську позицію патріота України.

Проблемне навчання в системі літературної освіти школярів – один із засобів розвитку розумових сил учнів-читачів, їх самостійної дослідно-пошукової діяльності та творчого мислення.

Проблемна ситуація під час літературного заняття як компонент проблемного навчання – завчасно спланована або/і спонтанно виникла ситуація, що містить суперечності, потребує вирішення й оволодіння учнями-читачами певною компетентністю (ключовою та читацькою / предметною) і наскрізною навичкою.

Літературна проблема – складне теоретичне або практичне питання, що потребує розв'язання, вивчення, дослідження з наявною суперечливою інформацією або/і ситуацією, описаною в художньому / літературознавчому тексті / текстах.

Типи літературних проблем: основні, допоміжні, додаткові.

Основна літературна проблема – проблемно сформульована тема компетентнісно-діяльнісного літературного заняття, яка забезпечить успішне вивчення всієї літературної теми та формування ціннісно-етичної поведінкової моделі в учнів-читачів.

Додаткові літературні проблеми – набір складних питань, які потребують поетапного вирішення основної літературної проблеми через розв'язання сконструйованої системи проблемних ситуацій у моделі компетентнісно-діяльнісного літературного заняття. Вони забезпечать самостійну дослідницько-пошукову співпрацю учнів-читачів щодо формування літературної компетентності, ціннісного ставлення до описаного в художньому творі.

Допоміжні літературні проблеми – ситуативно-локальне вирішення / консультування суб'єктів літературного заняття для вирішення сконструйованої проблемної (-их) ситуації (-й) за художніми / літературознавчими текстами.

Конструювання проблемних літературних ситуацій є основою професійно-фахової діяльності вчителя літератури. Із цією метою вибудовуємо типологічну класифікацію. Запропонована класифікація може бути орієнтиром для співпраці суб'єктів літературного заняття. Такий набір видів проблемних літературних ситуацій та алгоритм конструювання допоможуть забезпечити діалогову співпрацю учнів-читачів із художнім твором і літературно-мистецькими матеріалами, а також один з одним.

Види проблемних літературних ситуацій – набір цілеспрямовано спроектованих проблемних ситуацій за текстом художнього твору або/і літературознавчого матеріалу, що забезпечить реалізацію основних функцій технології проблемного навчання в ході компетентісно-діяльнісного літературного заняття.

Шляхи створення проблемних літературних ситуацій під час конструювання моделей компетентісно-діяльнісних літературних занять: ситуація-проблема, ситуація-ускладнення, ситуація-діалог.

Ситуація-проблема – сформульована вчителем або/і учнями-читачами суперечність, що закладена в літературній темі заняття та потребує вирішення впродовж вивчення як теоретично, так і практично значуще для них.

Ситуація-ускладнення – закладена вчителем суперечність між практикозорієнтованими літературними вправами (запитаннями / завданнями) і неможливістю їх виконати без нової інформації.

Ситуація-діалог – набір репродуктивних читацьких вправ (багаторазових відтворювальних знань і дій), мисленневих завдань-операцій (на порівняння / аналізування / синтезування) та евристичних запитань / завдань, які допоможуть віднайти оптимальне / прийнятне рішення проблеми / суперечність серед багатьох рішень у процесі діалогу / диспуту / дебатів за прочитаним художнім твором.

Створення проблемних ситуацій у системі конструювання літературних занять складається з таких етапів:

1. Формулювання проблеми (учитель формулює проблемну ситуацію – учні-читачі усвідомлюють суперечності – організовують / вибудовують шляхи вирішення).

2. Вирішення проблеми (колективне / групове / індивідуальне вирішення проблеми суб'єктами літературної освіти; пошук варіантів / шляхів / способів вирішення проблем).

3. Аналізування напрацьованого (узагальнення тактики попередніх читацьких дій для вирішення проблем, аналізування прогнозованих і досягнутих результатів у зіставленні, виокремлення перспектив наступної практично-пошукової співпраці / діяльності).

Конструювання тем інтегрованих літературних занять за технологією проблемного навчання має здійснюватися цілісно, комплексно, з дотриманням складників технології. Важливо зберегти «чистоту» технології проблемного навчання з використанням інструментарію компетентісних літературних вправ - запитань і завдань [21].

Запропоновані теми використано в інтегрованому курсі «Література (українська і зарубіжна)» для 8 класу за редакцією докторки педагогічних наук, професорки Ольги Ніколенко Наразі подаємо лише приклади проблемного формулювання теми одного з літературних занять.

РОДИ ХУДОЖНЬОЇ ЛІТЕРАТУРИ

*Отже, почнемо, звичайно,
з найістотнішого...
Арістотель*

Роль літератури важко переоцінити в духовному житті людини та сім'ї різних мистецтв. А чи має свою «родину» література?

Тема за модельною програмою:

Роди художньої літератури

Тема інтегрованого літературного заняття:

«Рід», «родина» та «роди літератури»: які вони?

Формування літературної компетентності* УЧ:

1. Читацька компетентність: літературознавча:

- упізнати, називати, відтворювати теоретико-літературні поняття.

2. Наскрізні вміння: критично й системно мислити:

- формулювати проблеми, висувати гіпотези, практично їх перевіряти й обґрунтовувати.

3. Ключова компетентність: культурна:

- виявляти приховану й очевидну інформацію, закодовану в текстах різних видів мистецтва.

4. Ціннісне ставлення: усвідомлювати цінність художньої літератури для формування естетичних смаків.

5. Ціннісно-етична норма: людські почуття.

Методичний коментар:* Цей блок учитель літератури визначає для себе як орієнтир, що допоможе формувати інтелігентного (компетентного читача / читачку), визначити, який читацький продукт мають підготувати школярі. З цією метою автором підготовлено модель інтелігентного (компетентного) учня-читача / учениці-читачки, де вписано набір з 5 читацьких (предметних) компетентностей (за Тамілою Яценко) від поняття до їх змістового наповнення. Кожна читацька компетентність увідповіднена до 11 ключових та 11 наскрізних умінь. Виокремлено ціннісно-етичне ставлення. Цей складник відповідає рубриці підручника «Життєва ситуація». Запропоноване вище узгоджується з концепцією підручника інтегрованого курсу «Література». Ціннісне ставлення формуємо реченням (простим, поширеним), а ціннісно-етичну норму визначаємо одним словом або словосполученням.

Продукт читацької діяльності:** усна відповідь учнів-читачів; коментар до світлин.

Методичний коментар:** Продукт читацької діяльності формується іменниковою конструкцією, назва має констатувати, а не розкривати процес; через назву буде зрозумілим конкретне досягнення учня-читача / учениці-читачки; до планованого читацького продукту слід визначати критерії / показники; за ними читачі визначатимуть свій рівень досягнень у процесі формувального оцінювання.

Висновки. По-перше, цільові завдання проблемних ситуацій і компетентнісних літературних вправ спрямовані на набуття практичних навичок учнями-читачами в процесі вирішення суперечливості, які закладені в художньому творі / літературно-мистецькому матеріалі або/і умовно змодельованій життєвій ситуації, на основі вивчення певної літературної теми. По-друге, реалізація технології проблемного навчання відбуватиметься відповідно до типологічної класифікації проблемних літературних ситуацій і компетентнісних літературних вправ у системі проблемного навчання. По-третє, автором запропоновано механізм побудови / реалізації у фаховій діяльності вчителів літератури технології проблемного навчання. По-четверте, вписано понятійний апарат, класифікацію типів, видів проблемних літературних ситуацій і зразок формулювання літературної теми, що допоможуть практикам зреалізовувати свої авторські моделі за технологією проблемного навчання літератури. Автор убачає означену проблему перспективною для подальшого наукового пошуку. Зокрема, за технологією проблемного навчання може здійснюватися розроблення літературних тем із предметів «Українська література», «Зарубіжна література».

Список використаних джерел:

1. Алексюк А. М. Проблемне навчання на уроках у процесі вивчення нового матеріалу. Київ : Рад. школа, 1971. 168 с.
2. Богосвятська А. М. Як зробити смачний, ароматний, кольоровий урок літератури: метод. посіб. Львів: Норма, 2015. 136 с.
3. Бондаренко Ю. Формування способів мислення школярів на уроках літератури в контексті компетентнісного навчання. *Психолого-педагогічні науки*. 2023. № 1. С. 22–31.
4. Бурлаченко Н. В. Організація проблемного навчання у закладах вищої освіти України другої половини ХХ століття – початку ХХІ століття (за матер. педагог. період.) : дис. ... д-ра філос.

- В галузі знань 01 Освіта / Педагогіка зі спеціальності 011 Освітні, педагогічні науки / Харків. нац. пед. ун-т ім. Г. С. Сковороди. Харків, 2021. 249 с. URL: <http://surl.li/bnhhtyl>
5. Кричун Л., Дружковська А., Радченко В., Злоказова О. Шляхи до євроінтеграції в освіті: розвивальні й проблемні технології як способи реалізації особистісно орієнтованого навчання з української мови та літератури в сучасній школі. *Scientific Collection «InterConf»*, 2022. № 134. С. 101–110. URL: <http://surl.li/ghwvxm>
 6. Кучеренко І. Технологія проблемного навчання української мови: сутність та лінгводидактичний потенціал. *Українська мова і література в школі*. 2018. № 3. С. 14–21.
 7. Левицька І. В. Проблемно-пошуковий підхід при вивченні світової літератури. *Таврійський вісник освіти*. 2013. № 4 (44). С. 230–237.
 8. Ніколенко О. М. Сучасний стан реформування літературної освіти в країні. *Світова література*. 2013. № 23. С. 4–9.
 9. Ніколенко О. М. Модельна навчальна програма «Інтегрований курс літератур (української та зарубіжної). 7-9 класи» для закладів загальної середньої освіти / за ред. О. М. Ніколенко. Київ, 2023. 84 с.
 10. Оконь В. Основи проблемного навчання. Київ: Освіта, 1968. 204 с.
 11. Островська Г. О. Розвиток читацької компетентності учня: читаємо смисли, відтворюємо ціннісне ставлення до життя. *Освітні обрії*. 2023. № 1. С. 78–84.
 12. Павленко В. В. Методи проблемного навчання. Київ, 2014. 84 с.
 13. Ситуаційна методика навчання: український досвід: збірник статей / упоряд. О. Сидоренко, В. Чуба. К. : Центр інновацій та розвитку, 2001. 19 с.
 14. Словник базових понять з курсу «Педагогіка»: навч. посібн. для студ. вищ. навч. закл. / уклад. О. Є. Антонова. Житомир: Вид-во ЖДУ ім. Івана Франка, 2011. 104 с.
 15. Стегалюк А. В., Шкарбуль О. В. Використання методів проблемного навчання на заняттях української літератури як запорука ефективного засвоєння знань. *Інформаційні технології в освіті, науці та виробництві*. 2013. Вип. 3 (4). С. 225–230.
 16. Токмань Г. Л. Методика навчання української літератури в середній школі: підруч. Г. Л. Токмань. Київ : ВЦ Академія, 2012. 312 с.
 17. Удовиченко Л. М. Теорія і технологія вивчення художніх образів-персонажів у курсі зарубіжної літератури старшої школи : моногр. Київ: Інтерсервіс, 2020. 352 с.
 18. Фурман А. В. Проблемні ситуації в навчанні. Київ : Рад. школа, 1991. 191 с.
 19. Чхайло Л. Проблемне навчання на уроках зарубіжної літератури – один із методів пошуково-пізнавальної діяльності учнів. *Формування мовного естетичного ідеалу засобами навчальних дисциплін: матеріали Міжнар. наук.-практ. конф. (Суми, 24 квітня 2020 р.)*. Вип. 3. [ред. кол. вип. : І. Б. Іванова (голова)]. Суми : Вид-во СумДПУ ім. А. С. Макаренка, 2020. С. 54–57.
 20. Штейнбук Ф. М. Методика викладання зарубіжної літератури в школі : навч. посіб. 2-ге вид. , випр. та уточн. Тернопіль : Мандрівець, 2009. 280 с.
 21. Шуляр В. І. Ціннісно-етична парадигма в системі літературної освіти Нової української школи (теоретико-методологічна візія) : практи.-орієнтована моногр. В. І. Шуляр. Миколаїв : ОІППО, 2022. Ч. 1. 198 с.

References:

1. Aleksyuk, A. M. (1971). *Problemne navchannia na urokakh u protsesi vyvchennia novoho materialu* [Problem-based learning in lessons in the process of learning new material]. Kyiv [in Ukrainian].
2. Bohosviatska, A. M. (2015). *Formuvannia sposobiv myslennia shkolariv na urokakh literatury v konteksti kompetentnisonoho navchannia* [How to make a tasty, fragrant, colorful literature lesson]. Lviv [in Ukrainian].
3. Bondarenko, Yu. (2023). *Formuvannia sposobiv mislennia shkolariv na urokakh literature v konteksti kompetentnisonoho navshannia* [Formation of ways of thinking of schoolchildren in literature lessons in the context of competence training]. *Psihologo-pedagogichni nauki*, 1, 22-31 [in Ukrainian].
4. Burlachenko, N. V. (2021). *Orhanizatsiia problemnoho navchannia u zakladakh vyshchoi osvity Ukrainy druhoi polovyny XX stolittia – pochatku XXI stolittia (za materialamy pedahohichnoi periodyky)* [The organization of problem-based learning in higher education institutions of Ukraine in the second half of the 20th century - the beginning of the 21st century (based on the materials of pedagogical periodicals)]. (Candidate's thesis). Skovoroda Kharkiv National Pedagogical University. Kharkiv. Retrieved from <http://surl.li/bnhhtyl> [in Ukrainian].

5. Krychun, L., Druzhkovska, A., Radchenko, V., & Zlokazova, O. (2022). Shliakhy do yevrointehratsii v osviti: rozvyvalni y problemni tekhnolohii yak sposoby realizatsii osobystisno oriientovanoho navchannia z ukrainskoi movy ta literatury v suchasni shkoli [Paths to European integration in education: developmental and problematic technologies as ways of implementing personally oriented learning of the Ukrainian language and literature in a modern school]. *Scientific Collection "InterConf"*, 13, 101–110 [in Ukrainian].
6. Kucherenko, I. (2018). Tekhnolohiia problemnogo navchannia ukrainskoi movy: sutnist ta linhvodydaktychnyi potentsial [Technology of problem-based learning of the Ukrainian language: essence and linguistic didactic potential]. *Ukrainska mova I literature v shkoli*, 3, 14–21 [in Ukrainian].
7. Levytska, I. V. (2013). Problemno-poshukovy pidkhid pry vyvchenni svitovoi literatury [Problem-searching approach to the study of world literature]. *Tavriiskiy visnik osviti*, 4, 230–237 [in Ukrainian].
8. Nikolenko, O. M. (2013). Cuchasnyi stan reformuvannia literaturnoi osvity v kraini [The current state of literary education reform in Ukraine]. *Svitova literatura*, 23, 4–9 [in Ukrainian].
9. Nikolenko, O. M. (2023). Modelna navchalna prohrama «Intehrovanyi kurs literatur (ukrainskoi ta zarubizhnoi) 7-9 klasy» dlia zakladiv zahalnoi serednoi osvity [Model curriculum "Integrated course of literature (Ukrainian and foreign) 7-9 classes" for institutions of general secondary education]. Kyiv [in Ukrainian].
10. Okon, V. (1968). *Osnovy problemnogo navchannia* [Fundamentals of problem-based learning]. Kyiv [in Ukrainian].
11. Ostrovska, H. O. (2023). Rozvytok chytatskoi kompetentnosti uchnia: chytaiemo smysly, vidtvoriuiemo tsinnisne stavlennia do zhyttia [The development of the student's reading competence: we read meanings, reproduce a valuable attitude to life]. *Osvitni obrii*, 1, 78–84 [in Ukrainian].
12. Pavlenko, V. V. (2014). *Metody problemnogo navchannia* [Methods of problem-based learning]. Kyiv [in Ukrainian].
13. Sydorenko, O., & Chuba, V. (2001). Sytuatsiina metodyka navchannia: ukrainskyi dosvid [Situational teaching method: Ukrainian experience]. Kyiv [in Ukrainian].
14. Antonova, O. Ye. (2011). Slovnnyk bazovykh poniat z kursu «Pedahohika» [Dictionary of basic concepts from the Pedagogy course]. Zhytomyr [in Ukrainian].
15. Stehaliuk, A. V., & Shkarbul, O. V. (2013). Vykorystannia metodiv problemnogo navchannia na zaniattiakh ukrainskoi literatury yak zaporuka efektyvnoho zasvoiennia znan [The use of problem-based learning methods in Ukrainian literature classes as a guarantee of effective knowledge acquisition]. *Informatsiini tekhnolohii v osviti, nautsi ta vyrobnytstvi*, 3(4), 225–230 [in Ukrainian].
16. Tokman, H. L. (2012). *Metodyka navchannia ukrainskoi literatury v serednii shkoli* [Methods of teaching Ukrainian literature in secondary school]. Kyiv [in Ukrainian].
17. Udovichenko, L. M. (2020). *Teoriia i tekhnolohiia vyvchennia khudozhnikh obraziv-personazhiv u kursii zarubizhnoi literatury starshoi shkoly* [Theory and technology of the study of artistic images-characters in the course of foreign literature of the senior school]. Kyiv [in Ukrainian].
18. Furman, A. V. (1991). *Problemni sytuatsii v navchanni* [Problem situations in education]. Kyiv [in Ukrainian].
19. Chkhailo, L. (2020). Problemne navchannia na urokakh zarubizhnoi literatury – odyz iz metodiv poshukovo-piznavalnoi diialnosti uchniv [Formation of the linguistic aesthetic ideal by means of educational disciplines], *Formuvannia movnoho estetychnoho idealu zasobamy navchalnykh dystsyplin, materialy Mizhnar. nauk.-prakt. konf.* [Formation of the linguistic aesthetic ideal by means of educational disciplines, Proceedings of the International scientific and practical conference]. Sumy [in Ukrainian].
20. Shteinbuk, F. M. (2009). *Metodyka vykladannia zarubizhnoi literatury v shkoli* [Methods of teaching foreign literature at school]. Ternopil [in Ukrainian].
21. Shuliar, V. I. (2022). *Tsinnisno-etychna paradyhma v systemi literaturnoi osvity Novoi ukrainskoi shkoly (teoretyko-metodolohichna viziia)* [Value-ethical paradigm in the system of literary education of the New Ukrainian School (theoretical and methodological vision)]. Mykolaiv [in Ukrainian].

Shuliar V. I.,

orcid.org/0000-0001-8643-0105

TECHNOLOGY OF PROBLEM LEARNING IN THE SYSTEM OF COMPETENCE LITERARY EDUCATION

The article highlights the author's view on problem-based teaching of literature. The technology of problem-based teaching of literature is built on the basis of competence. A number of concepts corresponding to the technology of problem-based learning are given. Their set makes up the following system: "problematic learning in the system of literary education of schoolchildren", "problematic situation during literary classes", "literary problem", "types of literary problems", "problematic literary situations: types, ways, stages of construction". The basic concept of "problematic situation" is highlighted. The conceptual apparatus is laid out. The essence of problem-based learning in the system of literary education of schoolchildren is revealed. The specifics of the problem situation during the literary lesson are determined.

A typological classification of literary problems is proposed for the first time. It contains three types: main, additional and auxiliary literary problems. Problematic literary situations are divided into types. They included: situation-problem, situation-complication and situation-dialogue. The stages of creating problematic literary situations are defined. There are three of them: 1) formulation of the problem; 2) solving the problem; 3) analysis of work done. Competency problem exercises for the integrated course "Literature (Ukrainian and foreign)" have been submitted. As an example, a fragment of an integrated literary class based on the technology of problem-based learning is developed. Emphasis is placed only on how to formulate the topic of a literary lesson. Such formulation should correspond to the problem and competence strategy of education. Emphasis is placed on the value component of literary study. A set of components for the literary competence of students-readers is proposed.

The indicated problem is prospective. The next research can be problematic literary situations for students-readers of the 8th grade. The object of development will be literary topics from the subjects "Ukrainian literature", "Foreign literature".

Key words: problem, problem situations, problem-based learning, types of literary problems, types of literary problems.

Дата надходження статті: 28.02.2024 р.

Рецензент: доктор педагогічних наук, професор Гладішев В. В.

УДК 371.7

DOI <https://doi.org/10.37915/pa.vi56.560>

Болотникова Т. Г.*,

orcid.org/0009-0003-2826-2491

АНАЛІЗ РЕЗУЛЬТАТІВ НАВЧАННЯ ФІЗКУЛЬТУРНОЇ ОСВІТНЬОЇ ГАЛУЗІ ЗГІДНО З ДЕРЖАВНИМИ СТАНДАРТАМИ БАЗОВОЇ СЕРЕДНЬОЇ ОСВІТИ 2011 ТА 2020 РР.

У статті здійснено аналіз результатів навчання фізкультурної освітньої галузі, які представлені в Державних стандартах базової середньої освіти 2020 року та базової і повної загальної середньої освіти 2011 року.

Державний стандарт – документ, який на основі української та світової педагогіки регулює систему освіти всіх рівнів, загальної середньої освіти зокрема, впроваджує інноваційні практики в систему освіти задля реалізації головної мети. Державний стандарт затверджується Кабінетом Міністрів України та переглядається раз на десять років. Останній перегляд Державного стандарту на відміну від Держстандарту 2011 року виділяє окремі освітні галузі –

*© Болотникова Т. Г.